

Informe

Serveis socioeducatius per
a la primera infància:
anàlisi de models d'espais familiars

institut
infància i
adolescència

L'Institut Infància i Adolescència de Barcelona realitza l'informe *Serveis socioeducatius per a la primera infància. Anàlisi de casos per contribuir al procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals per a la primera infància de Barcelona*, per encàrrec de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB).

Edita:

Institut Infància i Adolescència de Barcelona, C. (IIAB)

Direcció de l'Institut Infància i Adolescència:

Maria Truñó i Salvadó

Coordinació del projecte:

Elena Sintes Pascual, cap de coneixement de l'Institut Infància i Adolescència

Equip investigador:

Elisa Stinus Bru de Sala

Barcelona, novembre de 2017

(NOTA: aquest informe no ha passat per revisió ortogràfica)

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement – No comercial – Compartir igual (by-nc-sa) amb finalitat no comercial i amb obra derivada. Es permet copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format, sempre que no tingui finalitats comercials; així com remesclar, transformar i crear a partir del material, sempre que es difonguin les creacions amb la mateixa llicència de l'obra original.

Índex

1. Presentació.....	5
2. Marc de referència.....	7
2.1. Sorgiment i definició dels espais familiars	
2.2. La petita infància i els espais familiars a Barcelona	
3. Metodologia.....	12
3.1. Selecció de casos i tècniques d'aproximació	
3.2. Delimitació dels apartats d'anàlisi	
4. Identificació de models.....	15
4.1. Model "serveis integrals"	
4.2. Model "famílies en general"	
4.3. Model "famílies en risc"	
4.4. Model "famílies en risc" innovador	
5. Reptes i estratègies.....	20
5.1. Principals reptes	
5.2. Estratègies i exemples d'actuació	
6. Conclusions.....	41
7. Referències bibliogràfiques.....	43
8. Institut Infància i Adolescència: qui som, què fem	44

1. Presentació

L'Institut Infància i Adolescència de Barcelona, en el marc del conveni de col·laboració amb l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB), ha realitzat el present informe d'anàlisi de casos per contribuir al procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals com a servei socioeducatiu per a la primera infància de Barcelona.

Al llarg del 2017, l'Ajuntament de Barcelona ha estat immers en diversos processos de treball sobre aspectes relatius a la definició de models i criteris respecte l'educació i la criança de la primera infància a la ciutat. Concretament, des de l'Ajuntament es destaca la importància **d'avançar cap a un model de primera infància més integral amb una oferta més àmplia i diversificada, i es ressalta la necessitat d'actualitzar el model d'atenció socioeducativa per als infants entre els 0 i els 3 anys**, entre d'altres, donant intencionalitat educativa a tots els serveis i polítiques que es refereixen a la petita infància (nota de premsa, 11 de maig 2017).

Així mateix, en la Mesura de Govern per una Democratització de la Cura 2017-2020 de l'Ajuntament de Barcelona, es recull que **“els espais familiars i les ludoteques són valorats de manera positiva com a font d'informació i suport en la criança i la cura, com a espais receptius a models alternatius de criança i com a generadors de xarxa** relacional que trenca amb la solitud i l'aïllament sovint patits en períodes de cura intensiva dels infants”. La mateixa mesura recull, entre d'altres, les següents actuacions:

- Ampliació de la xarxa d'Espais Familiars de l'IMEB en 5 nous centres (1 ja està en funcionament) (acció 36).
- Elaboració d'una proposta d'unificació de l'oferta i catàleg d'Espais Familiars, garantint la coordinació dels diferents models municipals d'atenció impulsats pels Districtes, Serveis Socials i l'IMEB (acció 37).

En aquesta línia, tal i com s'afirma en l'informe Oportunitats Educatives a Barcelona 2016, elaborat per l'Institut Infància i Adolescència, es detecta la necessitat **d'avançar cap a un model més integral de suport a la primera infància, amb una oferta més diversificada, flexible i adaptada a les diferents necessitats dels nadons, infants i les seves famílies**.

Avui en dia la ciutat compta amb una quinzena d'espais familiars municipals, i en l'actual mandat estan projectats 4 espais familiars municipals més que estaran ubicats en les Escoles Bressol Municipals. Està previst que, en la mesura del possible, els espais familiars que es posin en marxa en l'actual mandat puguin ja implementar-se tenint en compte el nou model.

En paral·lel a aquests processos de treball, la Generalitat de Catalunya està elaborant un decret sobre serveis socioeducatius que condicionarà no només els centres oberts d'infants i adolescents, sinó també els serveis adreçats a la primera infància en risc i les seves famílies, tant pel que fa a les característiques del model com al seu finançament i marc competencial.

Així doncs, el present informe sobre serveis socioeducatius per a la primera infància pretén contribuir a l'actual procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals per a la primera infància de Barcelona. **L'objectiu de l'informe ha estat analitzar experiències rellevants per tal d'extreure idees i aprenentatges que siguin d'utilitat per a definir els**

futurs espais familiars municipals de la ciutat, tot integrant les diverses perspectives d'educació, serveis socials i salut.

L'aproximació metodològica dels casos s'ha basat en tècniques d'investigació qualitatives. Concretament en **l'anàlisi de documentació clau i en la realització d'entrevistes en profunditat a experts i persones responsables de liderar i gestionar espais familiars de referència**. A l'hora d'escollir els casos d'anàlisi, s'han tingut en compte els següents 3 criteris:

- Espais familiars municipals en funcionament a Barcelona.
- Espais familiars no municipals dirigits a famílies en situació de risc.
- Espais familiars municipals emblemàtics en altres municipis.

A través de les entrevistes s'han pogut conèixer millor experiències significatives que han tractat de construir serveis socioeducatius integrals de primera infància, entre els quals s'inclouen els espais familiars.

Fruit de l'anàlisi de les experiències rellevants, s'han detectat 22 reptes que haurien d'abordar els futurs espais familiars municipals. A més, també s'han assenyalat estratègies i exemples d'actuació que duen a terme els casos analitzats per tal de donar resposta a aquests 22 reptes. I s'han identificat 4 models d'espais familiars on poder classificar les diferents tipologies de casos estudiats.

El present informe s'estructura en base a 7 apartats que es desenvolupen a continuació: presentació dels objectius; marc de referència dels espais familiars a Barcelona; metodologia de l'anàlisi de casos; identificació de models d'espais familiars i classificació dels casos; reptes i estratègies per abordar-los basats en els casos analitzats; conclusions; referències bibliogràfiques.

2. Marc de referència

2.1 Sorgiment i definició dels espais familiars

En les darreres dècades s'han produït un seguit de canvis en la societat que han posat de relleu la **necessitat de proporcionar serveis d'acompanyament familiar**. Canvis en relació a:

- La composició de les famílies i la seva organització: creix un nou model o models de família (famílies monoparentals, famílies reconstituïdes, processos d'adopció, etc.) amb la davallada dels principis de la família patriarcal. Les xarxes familiars són més prolongades en el temps i, a la vegada, més reduïdes.
- La vivència de la maternitat i la paternitat: les maternitats són més tardanes i lligades al desig de tenir un fill/a més que als patrons socials. La igualtat entre dones i homes ha substituït els valors tradicionals i emergeix la rellevància de la paternitat en termes d'equitat.

La maternitat i la paternitat ofereixen, doncs, una diversitat de lectures i experiències i es converteixen en un moment de crisi i transformació. És en aquest moment que **els espais de trobada entre iguals, amb l'ajuda de professionals, aporten confiança i seguretat i faciliten la construcció de la relació amb l'infant**. Tenint en compte l'actual pluralitat d'estructures familiars, resulta convenient diversificar l'oferta de serveis socioeducatius per adaptar-se a les diferents necessitats pel que fa a l'atenció dels infants i el suport en la criança dels fills (Diputació de Barcelona, 2006).

La Llei 18/2003 de suport a les famílies reconeix la importància de que mares i pares tinguin suport i acompanyament en els primers anys de vida de l'infant. Concretament, en el capítol II, article 33, paràgraf 5è, s'afirma: "**Les administracions competents han de regular els serveis complementaris que tinguin com a finalitat l'atenció educativa de l'infant**, entre els quals hi ha els següents: els espais educatius d'orientació familiar, que tenen com a objectiu constituir llocs de trobada per a infants de fins a tres anys i per a llurs famílies, per tal d'afavorir l'ajuda mútua entre famílies per mitjà d'intercanvis i l'assessorament professional i oferir formació prematernal i postmaternal, orientació i suport a les famílies en els primers anys de vida dels infants."

Concretament, **l'inici dels espais familiars a Catalunya es troba en els anys 90, arrel de la influència de França i els països nòrdics, d'on arribaven propostes innovadores en l'àmbit de l'atenció a la petita infància i les seves famílies**. Primer des del Centre de Planificació Familiar de Canyelles i, quasi al mateix temps, des de la Zona Franca de l'Ajuntament de Barcelona, es van iniciar experiències d'espais familiars amb diferents noms però amb objectius comuns. Progressivament, aquestes experiències es van anar estenent cap a d'altres municipis.

Tal i com s'afirma en la publicació "Els espais familiars de petita infància (0-3 anys)" elaborada per la Diputació de Barcelona, els espais familiars es defineixen de la següent manera:

- Estan centrats en els infants i orientats a les famílies.
- S'adrecen als nens i les nenes acompanyats de l'adult amb el qual té el lligam relacional.

- La seva finalitat és incidir en la millora de la qualitat de vida dels infants, promoure els seus drets i vetllar per les seves necessitats per mitjà d'uns espais de trobada entre les famílies i els infants, mitjançant la intervenció de professionals experts.
- Són espais grupals als quals assisteixen els infants amb la persona adulta o persones adultes que en tenen cura. Per tant, són espais on es donen múltiples interaccions: l'adult amb el seu infant, l'adult amb l'altre adult, l'adult amb altres infants, adults i infants amb els professionals dels serveis i, finalment, els professionals entre ells.
- Són uns escenaris privilegiats per treballar les relacions vinculars i el procés d'autonomia dels infants.
- Són espais on s'ajuda a identificar i entendre les necessitats emocionals i cognitives dels infants, juntament amb la importància d'aconseguir un vincle positiu afavoridor del creixement personal.
- Són espais de contenció emocional que permeten reflexionar sobre els estils propis d'educació i criança, des del respecte i la valoració dels altres.
- Són espais on es comparteixen dubtes, angoixes, il·lusions i alegries, així com també les dificultats de desenvolupar els rols parentals i els avenços evolutius de l'infant.
- Són espais on els objectes i materials són comunitaris. S'hi aprèn a compartir, ordenar, tenir cura, utilitzar i investigar d'una manera conjunta entre l'infant i l'adult.
- Són espais on es comparteixen sabers d'altres cultures familiars.
- És un lloc integrador i respectuós que promou estils de vida saludables.
- Són espais amb normes, horaris i calendari suficientment flexibles, però a la vegada indispensables, per afavorir en les mateixes famílies un ordre i un compromís que ajudarà a cohesionar el grup i afavorirà models de relació més positius.
- L'organització i la tasca dels seus professionals en aquests serveis ajudarà a trobar les millors estratègies de relació i de superació de dificultats, afavorirà l'intercanvi de les informacions pertinents de cada cas i potenciarà la seguretat en les relacions vinculars mare-pare-fills, que estan en la base de tot procés de canvi i creixement.
- Són serveis amb un marcat estil que ve del seu enfocament cap al treball grupal. Consideren el grup com un motor potenciador i afavoridor dels canvis.

2.2 La petita infància i els espais familiars a Barcelona

En l'Informe "Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat", realitzat per l'Institut Infància i Adolescència de Barcelona, s'apunten algunes dades rellevants a nivell de context en l'àmbit de la petita infància (0-3 anys):

- A la ciutat hi ha 40.795 infants menors de 3, dels quals el 42,5 % estan escolaritzats.
- El percentatge d'infants escolaritzats a Barcelona ha crescut significativament (10 punts) entre 2006 i 2016, i ha anat en paral·lel a l'augment de la cobertura de l'escola bressol (11 punts).
- L'escola bressol cobreix un 20% dels infants, per sota del 22,5% matriculats a llars d'infants privades.
- Els districtes amb escolarització més baixa són Ciutat Vella, Horta-Guinardó i Nou Barris.
- L'escola bressol pública atén el 60% de la demanda de matriculació a la ciutat.
- La cobertura pública més alta és a Nou Barris i a Sant Martí.

Tal i com apunta l'Informe, **més de la meitat dels infants fins als 3 anys (57,5 %) no van a l'escola bressol o llar d'infants, bé perquè les famílies no poden o perquè no volen.** Això significa que no es disposa de dades recopilades suficients per conèixer els entorns educatius d'aquests 23.464 infants d'entre 0 i 2 anys, ni sobre quins serveis o suports d'aquest tipus utilitzen i/o els caldrien. Malgrat que en aquesta etapa vital totes les famílies necessiten suports per a l'educació i la criança, **la diversificació i articulació de serveis i suports educatius per a la primera infància són escasses**, com també ho són les alternatives per a aquesta meitat de barcelonins menors de 3 anys que no assisteixen al primer cicle d'educació infantil.

En paral·lel a l'increment d'escoles bressol, l'Ajuntament ha promogut els espais familiars municipals (des de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, l'Àrea de Drets Socials i els Districtes). Aquest servei ofereix als infants un espai estable durant un o dos dies a la setmana, amb un adult de referència i l'orientació de professionals.

L'any 1991 es posa en funcionament el primer espai familiar a Barcelona: "La Casa dels Colors" a la Zona Franca. La iniciativa sorgeix en el marc del Projecte europeu "Context Infància" subvencionat per l'Ajuntament de Barcelona i la Fundació Van Leer, i desenvolupat per l'Àrea d'Educació des de l'any 1989 a l'any 1994. És un projecte de recerca-acció de les pràctiques de cura, criança i educació dels infants de 0 a 6 anys, des d'una perspectiva psicoeducativa, que havia de permetre desenvolupar programes d'intervenció per part de les famílies i dels i les professionals que optimitzessin aquestes pràctiques.

Actualment **els espais familiars es consideren un servei integrat a la xarxa comunitària adreçat a famílies amb infants de fins a tres anys, que dóna resposta al dret dels infants a l'educació i al dret de les famílies a rebre suport en la criança i educació dels seus fills i filles.** Parteixen del reconeixement de les famílies com a competents en la cura i educació dels infants i esdevenen un servei preventiu, perquè contribueixen a evitar situacions de risc derivades de l'aïllament familiar.

Els infants petits aprenen en contextos de la vida quotidiana amb la seva família, amb altres infants i adults propers amb els quals conviuen en entorns que els hi són significatius. L'espai familiar ofereix un espai de joc i relació on els infants poden explorar i relacionar-se entre ells i amb els adults. Les famílies tenen així la possibilitat de veure els infants en acció fora de l'àmbit familiar i poden compartir entre elles, i amb professionals, la seva experiència i vivències.

El criteri prioritari d'accés a Barcelona és que el domicili de la família pertanyi al districte municipal on s'ubica l'espai familiar. Es prioritza també els infants derivats pel CDIAP, l'EIPI o Serveis Socials. La inscripció és oberta tot el curs i no hi ha un període màxim d'estada, més enllà de l'edat de l'infant.

Vinculats als espais familiars que gestiona l'IMEB i a alguns Centres d'Atenció Primària, és important destacar **el programa "Ja ha nascut", adreçat a les famílies amb infants des que neixen fins que comencen a desplaçar-se**, que ofereix un espai de trobada i d'intercanvi on les mares o pares poden compartir les seves vivències i experiències, de manera que facilita el suport i l'ajuda mútua. **El programa vol reforçar una percepció positiva de la maternitat i la paternitat, així com la seva competència com a mares i pares en aquest període vital.** Afavoreix la qualitat de vida de l'infant i ajuda a reforçar un bon vincle afectiu amb la seva família.

En l'actualitat, a Barcelona hi ha 15 espais familiars municipals:

- 4 Espais familiars de gestió directa per part de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona - IMEB (EF La Casa dels Colors a Sants-Montjuïc, EF Raval ubicat a l'EBM Cadí a Ciutat Vella, EF Bon Pastor ubicat al Centre Cívic Bon Pastor a Sant Andreu, EF El Torrent ubicat a l'EBM El Torrent a Nou Barris).
- 2 Espais familiars de gestió indirecta liderats per l'Àrea de Drets Socials (EF i Centre Obert Sant Martí, EF i Centre Obert Les Corts-Sants).
- 9 Espais familiars liderats pels Districtes: 4 externalitzats a les empreses que gestionen els casals infantils de l'Eixample (Sagrada Família, Cotxeres Borrell, Fort Pienc, Urgell), 4 externalitzats a empreses socials (El petit drac a Sarrià-Sant Gervasi, Petita infància a la Barceloneta a Ciutat Vella, Petita Infància a la ludoteca del Pi a Ciutat Vella, La Vela a Sant Martí) i 1 de gestió cívica (Espai de petita infància a Nou Barris).

En l'actual mandat estan projectats 4 espais familiars municipals més que estaran ubicats en les Escoles Bressol Municipals. Es valora que dos serveis que es complementen, escola bressol i espai familiar, en un mateix espai integrat és un model d'èxit. Es tracta d'una oferta que amplifica les possibilitats d'ús per part de les famílies, enriqueix la intervenció educativa perquè permet sumar el saber de les educadores de l'escola bressol amb el saber de les educadores de l'espai familiar, i possibilita la interrelació entre famílies amb infants escolaritzats i famílies amb infants sense escolaritzar.

Els dos districtes on avui en dia no hi ha espais familiars municipals són Horta-Guinardó i Gràcia, tot i que en aquest darrer hi ha diversos espais de criança compartida gestionats per part d'entitats socials o la societat civil, tal i com passa en d'altres districtes. Val a dir que a la ciutat han emergit i s'han consolidat diverses iniciatives de criança, com ara grups i espais de criança compartida, mainaderes a casa o ludoteques. Es tracta de dispositius que en altres països europeus estan articulats i reglats en el marc de l'oferta pública i/o privada per educar i atendre la primera infància.

3. Metodologia

3.1 Selecció de casos i tècniques d'aproximació

Per a elaborar el present informe d'anàlisi de casos per contribuir al procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals com a servei socioeducatiu per a la primera infància de Barcelona, s'han tingut en compte els següents 3 criteris a l'hora d'escollir els casos d'anàlisi:

- **Espais familiars municipals en funcionament a Barcelona.** Aquest és el cas de: l'Espai Familiar Raval ubicat a l'EBM Cadí (liderat i gestionat per l'IMEB), l'Espai Familiar Sant Martí (liderat per l'Àrea de Drets Socials i gestionat per Suara) i l'Espai Familiar El petit drac (liderat pel Districte de Sarrià-Sant Gervasi i gestionat per ABD).
- **Espais familiars no municipals dirigits a famílies en situació de risc.** Aquest és el cas de: els Espais materno-infantils de Caritas (en l'anàlisi es tenen en compte tant els materno-infantils actuals com la reflexió que està tenint lloc sobre la seva evolució), els centres Paidós de Caritas, l'Espai materno infantil Eixample d'Intress i el Servei Preinfant d'ABD.
- **Espais familiars municipals emblemàtics en altres municipis.** Aquest és el cas de: les Escoles de Menorca i el Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols (aquest darrer va ser una experiència de referència fa uns anys).

Al voler evolucionar vers un model que incorpori la perspectiva socioeducativa dels espais familiars, s'ha considerat rellevant analitzar també espais familiars no municipal dirigits a famílies en situació de risc, ja que els actuals espais familiars municipals no estan tan pensats per a aquest col·lectiu de famílies. En aquest sentit, tenint en compte l'èmfasi que fa l'informe en les famílies en situació de risc, a continuació es fa una classificació de necessitats (proposada per López Sánchez, F.) per gaudir d'un nivell adequat de benestar. En funció de la gravetat en la cobertura de necessitats, es pot parlar de diferents nivells de risc (lleu, moderat, greu):

- Necessitats de caràcter físic/ biològic: alimentació, temperatura, higiene, son, activitat física, protecció de riscos, salut.
- Necessitats cognitives: estimulació sensorial, exploració física i social, comprensió de la realitat física i social.
- Necessitats emocionals i socials: seguretat emocional, xarxa de relacions socials, participació i autonomia progressiva, necessitats sexuals (resposta a preguntes, etc.), protecció de riscos imaginaris, interacció lúdica.

L'aproximació als casos s'ha basat en tècniques d'investigació qualitatives. Concretament en l'anàlisi de documentació clau i en la realització d'entrevistes en profunditat a les persones responsables de liderar i gestionar els espais familiars analitzats. A més, s'han inclòs algunes entrevistes a persones rellevants per comprendre el context de la petita infància a Barcelona. Concretament, les persones entrevistades, entre març i juliol de 2017, han estat:

- Montserrat Antón, Professora de la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB i Investigadora del Grup de Recerca en Educació Infantil.
- David Aparicio, Roser Boltes i Laura Portugal, Educadors de l'Espai Familiar Raval (IMEB).
- Vicenç Arnaiz, Psicòleg infantil de la Xarxa d'Atenció Primerenca de Menorca.
- Josep Maria Bastús, Cap del Programa Família i Infància de Caritas.
- Anna Blanco, Coordinadora de l'espai materno infantil Eixample d'Intress, Sira Gesa, Educadora, i Empar Ibáñez, Treballadora familiar.
- Jaume Blasco, Autor de l'informe "De l'escola bressol a les polítiques per a la petita infància" (Fundació Jaume Bofill).
- Carme Calafat, Directora de l'Àrea Infància, Família i Gènere d'ABD.
- Marta Caramés, Coordinadora del Projecte Paidós (Caritas).
- Vicenç de Febrer, Director de projectes de l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols.
- Maria Fernández, Directora de l'Espai Familiar i Centre Obert Sant Martí (Àrea de Drets Socials), i Ethel Ubierno, Educadora de l'Espai Familiar.
- Casimir Macià, Director de Centres Educatius Municipals de l'IMEB, i Imma Bargalló, Departament d'Educació Infantil de l'IMEB.

3.2 Delimitació dels apartats d'anàlisi

Els apartats d'anàlisi que s'han triat responen a l'objectiu de contribuir al procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals per a la primera infància de Barcelona. Per aquesta raó s'han triat els següents 8 apartats que podrien ser similars als apartats del futur model:

- Principis inspiradors.
- Objectius.
- Destinataris.
- Serveis i metodologia d'intervenció.
- Horaris.
- Circuits de derivació i accés - Acompanyament de les famílies.
- Professionals.
- Espais.

Per a cadascun d'aquests apartats clau s'han detectat reptes i exemples d'estratègies per abordar-los basats en els casos analitzats. Val a dir que els reptes no han estat predefinitos amb antelació, sinó que han anat emergint a mesura que s'han realitzat les entrevistes. Els exemples d'estratègies ajuden a visualitzar com ho han fet els diferents espais familiars analitzats per tal d'assolir el repte plantejat o sobre quins aspectes han reflexionat per identificar un repte determinat.

D'aquesta manera **els casos analitzats contribueixen a tenir un recull d'aprenentatges i criteris (des de diverses perspectives) per tal d'escollir aquells més útils i adients per anar dibuixant el futur model integral d'espais familiars municipals.**

A més, més enllà de la detecció de reptes i estratègies lligats als 8 apartats, **s'ha elaborat una classificació dels espais familiars analitzats tot identificant grans models on ubicar els casos**, en funció de 3 criteris: el públic destinatari, les característiques del model i el lideratge i la gestió dels espais familiars. Aquests, pretenen ajudar a distingir modalitats dins del divers univers dels espais familiars.

4. Identificació de models

Tal i com es mostra en la taula del final d'aquest apartat, s'han identificat 4 models d'espais familiars a partir de l'anàlisi dels casos seleccionats:

- Model "serveis integrals", on s'ubiquen els casos de les Escoles de Menorca i el Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols.
- Model "famílies en general", on s'ubiquen els casos de l'Espai Familiar Raval ubicat a l'EBM Cadí (liderat i gestionat per l'IMEB), l'Espai Familiar Sant Martí (liderat per l'Àrea de Drets Socials i gestionat per Suara) i l'Espai Familiar El petit drac (liderat pel Districte de Sarrià-Sant Gervasi i gestionat per ABD).
- Model "famílies en risc", on s'ubiquen els casos dels Espais materno-infantils de Caritas, l'Espai materno infantil Eixample d'Intress i el Servei Preinfant d'ABD.
- Model "famílies en risc" innovador, on s'ubiquen els casos dels centres Paidós de Caritas i la reflexió sobre l'evolució dels Espais materno-infantils de Caritas.

Com s'ha explicat anteriorment, **la identificació de models pretén ajudar a distingir modalitats dins del divers univers dels espais familiars, sense assenyalar un dels models com el més adequat, sinó més aviat identificant diferents trets que poden ajudar a construir un model futur que tingui en compte les diverses perspectives.**

4.1 Model "serveis integrals"

Aquest model es caracteritza per estar dirigit a les famílies en general, incorporant també les famílies en situació de risc. Es tracta d'un públic destinatari similar al model anomenat "famílies en general". **Els trets característics dels dos casos que s'ubiquen en aquest model es basen en oferir serveis en l'etapa 0-3 de forma integral.**

En el cas de Sant Feliu de Guíxols es reconverteix l'escola bressol municipal en un centre 0-3 on conviuen l'escola bressol, l'espai familiar i altres serveis dirigits als infants i les seves famílies. Concretament, el centre està dissenyat pensant en les etapes vitals des de l'embaràs a la criança d'infants fins als 3 anys, tot oferint un contínuum de serveis per a les diferents necessitats que es detecten en cadascuna de les etapes, i col·laborant amb professionals de l'àmbit de la salut, l'educació, etc., per tal d'oferir aquesta mirada integral. Concretament, s'oferien els següents serveis, tots ells integrats en el Centre 0-3:

- Informació i orientació per a pares i mares: educació per al naixement, punt d'atenció a la petita infància i escola de pares i mares.
- Espais de trobada i relació per a famílies: espai nadó, espai familiar i espai de joc.
- Serveis educatius per a infants: mainaderes professionals com a servei alternatiu a l'escola bressol durant el primer any i mig del nadó, escola bressol i casal d'estiu.

En el cas de les Escoles de Menorca, es potencien les escoles (escoles bressol municipals) com a serveis territorials, més enllà de ser centres d'escolarització (l'escola com a centre de

recursos). L'equip d'atenció primerenca de Menorca ha potenciat l'aflorament d'espais/activitats familiars, treballant amb col·lectius de mares i pares i generant "comunitats de criança". Les activitats giren al voltant d'interessos comuns (música, literatura, etc.), es realitzen en col·laboració amb les biblioteques, les escoles de música, etc., i tenen lloc en les pròpies escoletes. Les famílies que participen en les activitats no tenen per què portar els seus fills en aquella escoleta en concret ni han de tenir necessàriament els seus fills escolaritzats, les activitats funcionen en base als interessos.

4.2 Model "famílies en general"

Aquest model es caracteritza per estar dirigit a les famílies en general, incorporant també les famílies en situació de risc. Es tracta d'un públic destinatari similar al model anomenat "serveis integrals". **Els trets característics dels tres casos que s'ubiquen en aquest model es basen en que són espais familiars municipals de Barcelona** (liderats per diferents sectors o districtes de l'Ajuntament i gestionats pel propi Ajuntament o empreses socials), **que responen al model més comú de l'imaginari social dels espais familiars.**

En aquest model es posa de relleu el públic destinatari, les famílies en general, ja que **s'ha detectat la dificultat d'arribar a les famílies en situació de risc (especialment en risc sever)** i es contraposa, en aquest aspecte, als models més dirigits a les famílies en risc que s'expliquen més endavant.

Concretament, tant en el cas de l'Espai Familiar Raval (IMEB), com en l'Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials) i en l'Espai Familiar El petit drac (ABD), s'organitzen grups de famílies amb infants de 0 a 3 anys que assisteixen a l'espai familiar 1 o 2 cops a la setmana durant un curs, amb l'acompanyament de professionals.

En el cas de l'Espai Familiar Raval es potencia la funció social de relació amb l'exterior, ja sigui a través d'un ric intercanvi entre l'escola bressol i l'espai familiar, o dedicant els divendres a trobar-se amb pediatria, serveis socials o altres recursos de l'entorn. També es reben moltes visites i divendres al matí s'obre l'espai a altres infants del districte.

En el cas de l'Espai familiar Sant Martí, els divendres es fan xerrades formatives obertes (ex. pediatre, infermera) i també es realitzen 4 tallers al trimestre amb professionals experts (ex. psicomotricitat, dansa amb nadons).

4.3 Model "famílies en risc"

Aquest model es caracteritza per estar dirigit a les famílies en situació de risc. Es tracta d'un públic destinatari similar al model anomenat "famílies en risc" innovador. **Els trets característics dels tres casos que s'ubiquen en aquest model es basen justament en la intervenció especialitzada amb famílies en situació de risc, incloent els nivells de risc greu.** Es tracta també de serveis liderats i gestionats per part d'entitats socials.

En els casos dels Espais materno-infantils de Caritas i l'Espai materno infantil Eixample d'Intress, un sol grup de famílies (generalment la mare) amb infants de 0 a 3 anys assisteix a l'espai familiar de dilluns a dijous o divendres durant un curs, amb l'acompanyament de professionals. Per exemple, l'espai materno infantil Eixample acull sols a famílies derivades,

moltes d'elles monoparentals i mares adolescents. Les famílies fan un pla de treball amb els serveis socials i tenen el compromís d'anar a l'espai materno infantil durant un curs. Es treballa el vincle mare-fill i el grup d'iguals, així com les competències parentals i els hàbits d'higiene, alimentació i rutina.

En el cas del Servei Preinfant d'ABD, dirigit a les famílies en situació de risc greu (mares adolescents, immigrades, amb situació d'alta vulnerabilitat psicosocial, amb problemes de dependències, etc.), es tracta d'oferir un suport individual (a través d'una figura de referència) per famílies que difícilment s'adaptaran a uns determinats dies i hores (com passa en els espais familiars o materno-infantils). La intervenció comença des de l'embaràs i es tracta de fer un acompanyament psicosocial fins els 3 anys de vida de l'infant. La intervenció té 3 focus: la vinculació emocional, els hàbits i les pautes de criança, i l'activació de la xarxa i les competències socials.

4.4 Model “famílies en risc” innovador

Aquest model es caracteritza per estar dirigit a les famílies en situació de risc, amb espais oberts per famílies en general. Es tracta d'un públic destinatari similar al model anomenat “famílies en risc”. Els trets característics dels dos casos que s'ubiquen en aquest model es basen en la intervenció especialitzada amb famílies en situació de risc que, **a partir dels aprenentatges d'experiències anteriors com els espais materno-infantils, incorporen elements innovadors com l'abordatge sistèmic de les famílies o la flexibilitat en la tria de dies i activitats i la combinació d'espais grupals i individuals, dins i fora de l'espai familiar.** Es tracta també de serveis liderats i gestionats per part d'entitats socials.

En el cas dels centres Paidós de Caritas, un model d'atenció familiar en greus situacions d'exclusió, es fa un acompanyament individualitzat, partint de les necessitats reals de cada família i fent-les protagonistes. No es segmenta a la família, se l'acompanya de forma integral i des de la vida quotidiana. Es dirigeix a famílies amb al menys un infant de 0 a 6 anys i és un projecte de prevenció centrat en la criança que dura 2 anys. Es tracta de famílies derivades en situacions de dificultat (ex. viuen en un pis ocupat, estan a l'atur) i en cert moment d'estar disposades a fer canvis. Es fa un pla de treball familiar individualitzat, tenint en compte la situació de cada família i proposant un itinerari. Es fa una proposta adaptada de participar 3 dies a la setmana.

Des de Caritas també s'ha reflexionat sobre l'evolució que han de tenir els espais materno-infantils, tenint en compte l'experiència de Paidós en què es realitza un abordatge sistèmic de les famílies, més enllà del vincle entre la mare i el fill, i avançant cap a un model amb famílies no sols derivades de serveis socials. Un altre aspecte diferent del model actual que es vol impulsar és la possibilitat de triar quants dies es vol fer ús del servei, i les activitats que es volen realitzar. La tria dels dies d'ús hauria de ser una opció personal, ja que es considera que cal generar opcions amb compromís, més que amb obligacions.

Taula de models d'espais familiars	Model "serveis integrals"	Model "famílies en general"	Model "famílies en risc"	Model "famílies en risc" innovador
Casos analitzats	<ul style="list-style-type: none"> • Escoles de Menorca (1) • Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • Espai Familiar Raval -IMEB (3) • Espai Familiar Sant Martí - Drets Socials (4) • Espai Familiar El Petit Drac - ABD (5) 	<ul style="list-style-type: none"> • Espais materno-infantils - Caritas (6) • Espai materno infantil Eixample - Intress (7) • Servei Preinfant - ABD (8) 	<ul style="list-style-type: none"> • Paidós - Caritas (9) • Evolució dels espais materno-infantils - Caritas (10)
Públic destinatari	<ul style="list-style-type: none"> • Famílies en general, incloent les que estan en situació de risc 	<ul style="list-style-type: none"> • Famílies en general, incloent les que estan en situació de risc 	<ul style="list-style-type: none"> • Famílies en situació de risc 	<ul style="list-style-type: none"> • Famílies en situació de risc, amb espais oberts per famílies en general
Característiques	<ul style="list-style-type: none"> • Serveis 0-3 integrats d'escola bressol, espai familiar i col·laboració entre professionals de diversos àmbits • Activitats familiars a partir de temes d'interès (ex. música) (1) • Oferta d'un contínuum de serveis des de l'embaràs (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • Grups de famílies amb infants de 0 a 3 anys que assisteixen 1 o 2 dies a la setmana durant un curs • Funció social de relació amb l'exterior (ex. relació amb l'escola bressol o altres professionals 3) (ex. xerrades i tallers oberts 4) 	<ul style="list-style-type: none"> • Un grup de famílies (mare i fill) amb infants de 0 a 3 anys assisteix tots els dies de la setmana durant un curs (6 i 7) • Atenció individualitzada (mare) no lligada a un espai familiar, des de l'embaràs fins als 3 anys de vida de l'infant (8) 	<ul style="list-style-type: none"> • Abordatge sistèmic de les famílies, amb infants de 0 a 6 anys durant 2 cursos (9) • Espais grupals i individualitzats, amb activitats dins i fora de l'espai familiar • Tria de dies (ex. 3 dies a la setmana) i activitats
Lideratge i gestió	<ul style="list-style-type: none"> • Ajuntament 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajuntament (3) • Ajuntament (lideratge) i entitat social (gestió) (4 i 5) 	<ul style="list-style-type: none"> • Entitat social 	<ul style="list-style-type: none"> • Entitat social

5. Reptes i estratègies

Els apartats d'anàlisi que s'han triat responen a l'objectiu de contribuir al procés de definició d'un model integral d'espais familiars municipals per a la primera infància de Barcelona. Per aquesta raó, tal i com s'explica anteriorment, s'han triat els següents 8 apartats que podrien ser similars als apartats del futur model:

- Principis inspiradors.
- Objectius.
- Destinataris.
- Serveis i metodologia d'intervenció.
- Horaris.
- Circuits de derivació i accés - Acompanyament de les famílies.
- Professionals.
- Espais.

En aquest capítol de l'informe, es presenten els principals reptes (per a cadascun dels 8 apartats clau) i les estratègies i exemples d'actuació per abordar-los basats en els casos analitzats. D'aquesta manera els casos analitzats contribueixen a tenir un recull d'aprenentatges i criteris (des de diverses perspectives) per tal d'escollir aquells més útils i adients per anar dibuixant el futur model integral d'espais familiars municipals.

5.1 Principals reptes

En la taula que es presenta a continuació es mostren els principals reptes a partir dels casos analitzats. Com s'ha explicat anteriorment, **els reptes no han estat predefinits amb antelació, sinó que han anat emergint a mesura que s'han realitzat les entrevistes.**

Taula de síntesi dels reptes a partir dels casos analitzats

Principis inspiradors	<ol style="list-style-type: none">1. Donar resposta a la creixent necessitat social d'espais on compartir la criança entre famílies, oferint educació familiar per a pares i mares tot tenint en compte la diversitat de l'etapa 0-3 en què les necessitats dels infants i les seves famílies varien molt.2. Proporcionar un servei de qualitat amb professionals formats, espais adequats, marc normatiu i control del seu compliment, garantint la continuïtat de servei.3. Oferir una oferta diversificada de serveis municipals amb una atenció
------------------------------	---

	<p>integral a infants i famílies, potenciant centres integrals que incorporin l'escola bressol però també altres serveis com els espais familiars.</p>
Objectius	<ol style="list-style-type: none"> 4. Ser un recurs d'apoderament parental i acompanyament en la criança per part de professionals, a la vegada que un espai de trobada per fer xarxa entre famílies i evitar l'aïllament en l'etapa de criança 0-3. 5. Estar connectats amb l'entorn, posant en contacte les famílies amb els recursos de la xarxa i realitzant activitats dins i fora de l'espai familiar. 6. Realitzar un acompanyament familiar global, de forma individualitzada i des de la vida quotidiana, des de l'experiència.
Destinataris	<ol style="list-style-type: none"> 7. Atendre tipologies de famílies diverses amb infants de 0 a 3 anys: famílies en general i famílies en situació de risc. 8. Acompanyar de forma diferent les diverses tipologies de famílies, fent una intervenció especial amb les famílies en situació de risc greu. 9. Acollir prioritàriament famílies que no porten els seus fills a les escoles bressol i també estar oberts a famílies que sí que els porten.
Serveis i metodologia d'intervenció	<ol style="list-style-type: none"> 10. Oferir un espai d'apoderament parental i acompanyament a la criança, amb professionals de suport i grups limitats de famílies, generant entorns educatius i estimulants pels infants. 11. Impulsar trobades d'un grup estable de famílies ("comunitat de criança") al voltant d'un interès comú. 12. Realitzar activitats en col·laboració amb altres serveis i potenciar l'obertura de l'espai i la relació amb l'exterior, fent activitats dins i fora dels espais familiars. 13. Realitzar un acompanyament especialment dirigit a les famílies en situació de risc greu.
Horaris	<ol style="list-style-type: none"> 14. Flexibilitzar els horaris i dies d'atenció, tenint en compte les necessitats dels infants i les seves famílies i generant un model divers en funció de les característiques del territori.
Circuits de derivació i accés - Acompanyament de les famílies	<ol style="list-style-type: none"> 15. Fer treball en xarxa i coordinar-se millor amb als recursos (serveis socials, educació, salut) dirigits a la petita infància que poden derivar a les famílies vers els espais familiars. 16. Proporcionar informació/ un mapa a les famílies i professionals per conèixer els diferents espais familiars de la ciutat, quins serveis i quins horaris tenen.

	<p>17. Contactar amb totes les famílies que acaben de tenir un fill per explicar els serveis als quals es poden acollir.</p> <p>18. Fer un esforç addicional per atreure famílies en situació de risc, fent formació a altres serveis.</p>
Professionals	<p>19. Mantenir un nombre adequat de professionals, amb temps per a la intervenció i també per a la coordinació i el treball en equip.</p> <p>20. Generar un espai de coordinació i intercanvi de coneixements i recursos entre tots els espais familiars municipals.</p> <p>21. Reflexionar sobre la possible incorporació de professionals externs en els espais familiars de forma periòdica.</p>
Espais	<p>22. Mantenir un espai físic adequat, amb espais i material idoni per les diferents tipologies d'activitats que es proposen.</p>

5.2 Estratègies i exemples d'actuació

A continuació, **les estratègies i exemples d'actuació (per a cadascun dels 8 apartats clau) ajuden a visualitzar com ho han fet els diferents espais familiars analitzats per tal d'assolir el repte plantejat o sobre quins aspectes han reflexionat per identificar un repte determinat.**

Principis inspiradors

En primer lloc, quan parlem d'un servei municipal i la seva definició, és important que detectem la necessitat social a la qual vol donar una resposta. En el cas dels espais familiars, veiem que **cada cop hi ha més demanda de compartir espais de criança entre famílies on observar pautes i models, aprenent des de l'experiència i tenint en compte la diversitat que té l'etapa 0-3** en relació al desenvolupament de l'infant. A més, degut a motivacions diverses, en la franja 0-3 no totes les famílies fan ús de les escoles bressol (especialment a l'inici) i els espais familiars suposen una alternativa per aquest perfil de famílies.

En aquest sentit, veiem com estant proliferant grups de criança compartida a la ciutat (gestionats per part d'entitats socials o la societat civil), confirmant aquesta necessitat per part de les famílies, que o bé consideren insuficient la xarxa municipal d'espais familiars o bé prefereixen optar per més espais més autogestionats i adaptats a l'especificitat de les seves necessitats. Davant d'aquesta creixent necessitat, doncs, **la xarxa d'espais familiars municipals garanteix una continuïtat de servei, amb l'acompanyament de professionals, uns espais pensats per atendre les necessitats de la infància i les seves famílies i un marc normatiu.**

Si bé l'actual xarxa d'espais familiars ofereix aquest servei de continuïtat, suposa un repte anar un pas més enllà dels propis espais familiars i assegurar que aquests estiguin ben

integrats en una ampla oferta de serveis municipals dirigits als infants i les seves famílies. Així doncs, si pensem en els usuaris del servei és molt enriquidor que **els espais familiars estiguin connectats a l'escola bressol i a altres recursos (socials, culturals, de salut, etc.) de l'etapa 0-3, pensant en el contínuum de serveis de suport per a les famílies en aquesta etapa.** Per exemple, l'Espai familiar La Casa dels Arbres (un referent a l'Hospitalet) estava situat al costat de l'Escola Bressol Municipal (com a centre neuràlgic) i el CDIAP, i compartia el pati amb aquests serveis tot barrejant diferents tipologies d'infants.

Repte 1: Donar resposta a la creixent necessitat social d'espais on compartir la criança entre famílies, oferint educació familiar per a pares i mares tot tenint en compte la diversitat de l'etapa 0-3 en què les necessitats dels infants i les seves famílies varien molt.

Escoles de Menorca	A Menorca han reflexionat sobre la important transformació que comporta l'arribada d'un infant, tot detectant la mancances en l'educació familiar dels pares i mares i la importància d'oferir serveis més enllà del recurs escolar.
---------------------------	--

Repte 2: Proporcionar un servei de qualitat amb professionals formats, espais adequats, marc normatiu i control del seu compliment, garantint la continuïtat de servei.

Espais Familiars de l'IMEB i Drets Socials	Tant els espais familiars gestionats per l'IMEB com els espais familiars liderats per Serveis Socials suposen una oferta de qualitat que es consolida amb el temps.
---	---

Repte 3: Oferir una oferta diversificada de serveis municipals amb una atenció integral a infants i famílies, potenciant centres integrals que incorporin l'escola bressol però també altres serveis com els espais familiars.

Escoles de Menorca	A Menorca s'han potenciat les escoles (escoles bressol) com a serveis territorials, més enllà de ser centres d'escolarització (l'escola com a centre de recursos). L'equip d'atenció primerenca de Menorca ha potenciat l'aflorament d'espais/ activitats familiars, treballant amb col·lectius de mares i pares i generant "comunitats de criança". Les activitats giren al voltant d'interessos comuns (música, literatura, etc.) i tenen lloc en les pròpies escoles. Les famílies que participen en les activitats no tenen per què portar els seus fills en aquella escola en concret ni han de tenir necessàriament els seus fills escolaritzats, les activitats funcionen en base als interessos.
---------------------------	--

<p>Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols</p>	<p>A Sant Feliu de Guíxols l'escola bressol es va transformar en un Centre 0-3 que tractava d'enfocar la mirada en les famílies (conjunt de pares i fills) i no sols en l'infant. Al Centre 0-3 s'hi potenciaven 3 aspectes: Informació i orientació per a pares i mares (educació per al naixement, punt d'atenció a la petita infància, i escola de pares i mares), Espais de trobada i relació per a famílies (espai nadó i espai familiar, i espai de joc) i serveis educatius per a infants (mainaderes professionals com a servei alternatiu a l'escola bressol durant el primer any i mig del nadó, escola bressol i casal d'estiu). Aquest centre integral proporcionava un contínuum de serveis basats en les necessitats de les famílies des de l'embaràs. L'any 1996 es va oferir a les llevadores del CAP utilitzar la sala polivalent de l'Escola bressol per a impartir els cursos de pre-part i alhora introduir una sessió a càrrec del psicòleg. Els cursos, gratuïts, adreçats a les famílies embarassades, tenien continuïtat en els cursos post-part. A continuació les famílies podien accedir a l'espai nadó i a l'espai familiar. Va resultar molt enriquidor que els professionals dels àmbits educatiu i de la salut (llevadores, pediatres) col·laboressin.</p>
---	---

Objectius

Per un costat, **els espais familiars suposen un recurs d'apoderament parental en què les famílies aprenen competències** gràcies al suport de professionals o a l'experiència de trobar-se entre iguals. Al mateix temps, és comú en moltes famílies la sensació d'aïllament social en l'etapa 0-3, per la qual cosa resulta molt enriquidor **trobar-se amb altres famílies que estan tenint les mateixes vivències i poder compartir dubtes i neguits que tenen lloc en aquesta etapa.**

A més, els espais familiars acostumen a estar connectats amb el seu entorn, treballant en xarxa amb altres professionals vinculats a la petita infància i posant en contacte a les famílies amb aquesta diversitat de recursos. En aquest sentit, **per potenciar aquesta connexió amb l'entorn resulta interessant realitzar activitats fora dels espais familiars** (ex. programa "Ja tenim un fill" vinculat als CAPs) **o bé facilitar que altres professionals de la xarxa realitzin activitats o tallers en els espais familiars.**

Un altre repte, segurament menys treballat tal i com es contempen els espais familiars actuals, és el de **realitzar un acompanyament familiar global, entenent la família com a sistema que va més enllà del vincle mare-fill/a**, i treballant de forma no sols grupal, sinó també de forma individualitzada en funció de les necessitats de cada família.

Repte 4: Ser un recurs d'apoderament parental i acompanyament en la criança per part de professionals, a la vegada que un espai de trobada per fer xarxa entre famílies i evitar l'aïllament en l'etapa de criança 0-3.

<p>Centre 0-3 de Sant Feliu de</p>	<p>L'oferta de l'Espai nadó i l'Espai familiar al Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols es va iniciar al observar que la majoria de les famílies no solen dur el seu nadó a l'escola bressol fins als 4 o 6 mesos. Inclús hi ha</p>
---	---

Guíxols	famílies que no escolaritzen els seus fills fins l'any de vida, l'any i mig o més endavant. Calia, doncs, oferir altres serveis de suport a les famílies més enllà de l'escola bressol. Les dones que no treballaven, que decidien reduir la jornada laboral o que optaven per fer un parèntesi en la seva vida laboral i encarregar-se de la criança, solien estar molt soles i en els grups d'espai nadó trobaven altres mares amb qui podien compartir les seves vivències i experiències i aprendre dels altres.
----------------	--

Repte 5: Estar connectats amb l'entorn, posant en contacte les famílies amb els recursos de la xarxa i realitzant activitats dins i fora de l'espai familiar.

Espais materno-infantils de Caritas	En la reflexió sobre l'evolució que han de tenir els espais materno-infantils de Caritas s'està pensant en fer activitats útils per a les famílies en períodes de criança (per exemple, es podria fer una activitat en una biblioteca o en una escola bressol).
Servei Preinfant d'ABD	ABD posa en contacte les famílies amb els recursos de la xarxa. En aquest sentit, l'espai familiar pot ser una porta d'entrada de les famílies amb dificultats a altres serveis, com les escoles bressol.

Repte 6: Realitzar un acompanyament familiar global, de forma individualitzada i des de la vida quotidiana, des de l'experiència.

Espais materno-infantils de Caritas	Des de Caritas s'ha reflexionat sobre l'evolució que han de tenir els espais materno-infantils, tenint en compte l'experiència de Paidós en què es realitza un abordatge sistèmic de les famílies, més enllà del vincle entre la mare i el fill.
Centres Paidós de Caritas	Des del centre Paidós (un model d'atenció familiar en greus situacions d'exclusió) es fa un acompanyament individualitzat, partint de les necessitats reals de cada família i fent-les protagonistes. No es segmenta a la família, se l'acompanya de forma integral i des de la vida quotidiana, evitant ser una "escola de pares".

Destinataris

Els espais familiars municipals sempre han tingut la missió d'atendre grups de famílies diverses amb infants de 0 a 3 anys, ja que es considera que és molt enriquidora la barreja i afavoreix aprendre entre uns i altres de models diferents. Per tant, es fa una **aposta per dirigir-se a famílies heterogènies, ja siguin famílies en general o famílies en situació de risc.**

Tot i això, **es detecta un repte fonamental: atreure realment a famílies en situació de risc, especialment aquelles en risc sever**, a qui sembla que fins a l'actualitat els espais familiars no han donat prou resposta a les seves necessitats. Per aquesta raó, és important realitzar un acompanyament i una intervenció especial amb aquesta tipologia de famílies sense oblidar l'objectiu principal de facilitar l'heterogeneïtat dels grups. En aquest sentit, es pot aprendre molt dels serveis de les entitats socials que es dirigeixen a les famílies en situació de risc, tot veient com integrar les seves necessitats en els espais familiars municipals.

Per un altre costat, es destaca la importància d'**atreure no sols famílies que no porten els seus fills a l'escola bressol, sinó també d'incorporar famílies que sí que els porten i també tenen necessitat d'un servei diferent al que aporta l'escola**, on es produeix un intercanvi entre famílies, amb el suport d'un professional, al voltant de la criança. Ja hi ha espais familiars municipals que es dirigeixen a aquesta tipologia de famílies, oferint per exemple horaris de tarda, i es tractaria de potenciar aquesta tendència. La barreja d'infants escolaritzats i no escolaritzats es considera un element molt positiu.

Repte 7: Atendre tipologies de famílies diverses amb infants de 0 a 3 anys: famílies en general i famílies en situació de risc.

<p>Espais materno-infantils de Caritas</p>	<p>En el procés de reflexió sobre l'evolució que han de tenir els espais materno-infantils de Caritas es vol avançar cap a un model amb famílies no sols derivades de serveis socials, ja que es considera que les famílies no derivades poden aportar un plus de motivació i també aporten models d'altres formes de relacionar-se (no fan ús del servei per obligació). Unes famílies poden aprendre de les altres i viceversa.</p>
---	---

Repte 8: Acompanyar de forma diferent les diverses tipologies de famílies, fent una intervenció especial amb les famílies en situació de risc greu.

<p>Servei Preinfant d'ABD</p>	<p>ABD ha detectat que, tot i que la barreja de perfils familiars és positiva, els espais familiars sovint no estan adaptats a les famílies en situació de risc greu ja que tenen unes necessitats molt concertes (de fet els serveis socials no acostumen a derivar als espais familiars) i cal acompanyar-les i sostenir-les de forma personalitzada com es fa des del servei Preinfant. Aquesta intervenció especial es pot fer des de dins dels espais familiars o des de fora (com el servei Preinfant), ja que sovint un cop enfocat el treball amb les famílies en situació de risc greu i amb un bon acompanyament, els espais familiars són serveis molt indicats per a tot tipus de famílies.</p>
<p>Espai Familiar Sant Martí (Drets)</p>	<p>L'Espai familiar Sant Martí ha creat el grup "Escola de família" només amb famílies derivades (de serveis socials, l'EAIA o el CDIAP) on es treballen competències més bàsiques (sols hi ha un percentatge petit</p>

Socials)	de famílies derivades, ja que moltes famílies en risc no es detecten o es deriven a altres serveis; en general les famílies de l'espai familiar són de classe mitja).
Espai materno infantil Eixample d'Intress	L'espai materno infantil Eixample acull sols a famílies derivades (de serveis socials, ABD o l'EAlA) amb infants de 0 a 3 anys, moltes famílies monoparentals i mares adolescents.

Repte 9: Acollir prioritàriament famílies que no porten els seus fills a les escoles bressol i també estar oberts a famílies que sí que els porten.

Espai Familiar El petit drac (ABD)	L'Espai familiar El Petit Drac de Sarrià-Sant Gervasi dóna servei de matí i tarda, acollint a famílies amb infants que no van a l'escola bressol i a famílies amb infants que sí que hi van però que també busquen un espai de trobada.
---	---

Serveis i metodologia d'intervenció

Per un costat es constata la necessitat de continuar oferint un espai d'acompanyament en la criança, basat en grups reduïts de famílies, amb el suport de professionals. El fet de **constituir grups estables en el temps, que es troben amb una freqüència setmanal, es considera molt positiu per a l'intercanvi entre famílies i la generació d'un espai de benestar i confiança.**

Per un altre costat, es parla d'innovar en els serveis de suport als infants i les seves famílies i tractar de diversificar les activitats i estratègies d'intervenció. En aquesta línia, podria resultar interessant **impulsar trobades d'un grup estable de famílies al voltant d'un interès comú, com pot ser la música o la literatura infantil.** Es traca de generar "comunitats de criança" a qui uneixi un interès compartit, al voltant d'una temàtica cultural per exemple, el que genera un vincle que alhora permet treballar altres aspectes amb el suport de professionals. A més, la creació d'aquests grups de famílies facilita la col·laboració amb altres recursos de l'entorn com poden ser les biblioteques o les escoles de música.

En aquest sentit, un altre repte és **afavorir la col·laboració amb altres serveis i recursos de l'entorn com l'escola bressol o el CAP, potenciant l'obertura de l'espai familiar** (ex. patis oberts o xerrades obertes) **i facilitant que es puguin realitzar activitats fora,** fent sinèrgies amb altres agents del territori o bé afavorint que altres professionals de la xarxa puguin intervenir en l'espai familiar.

En darrer lloc, **si volem que els destinataris de l'espai familiar també siguin les famílies en situació de risc, és important que es realitzin activitats adaptades a les seves necessitats** (ex. treballant hàbits d'higiene, alimentació infantil o bé ajudant-les a connectar-se amb els recursos de l'entorn), tot fent un acompanyament especialment dirigit a aquestes famílies.

Repte 10: Oferir un espai d'apoderament parental i acompanyament a la criança, amb professionals de suport i grups limitats de famílies, generant entorns educatius i estimulants pels infants.

<p>Espai Familiar Raval (IMEB)</p>	<p>En l'Espai familiar Raval s'ofereix el programa "Ja tenim un fill" 1 dia a la setmana per la tarda per a 12 famílies amb infants fins els 9-10 mesos d'edat. A més, també s'ofereix l'espai familiar per famílies amb infants fins als 3 anys d'edat. Cada grup de l'espai familiar està format per 14 famílies (en els grups es barregen infants de diferents edats). De dilluns a dijous tenen 4 grups de famílies, 2 de matins i 2 de tardes (inclòs el "Ja tenim un fill"). Els grups són estables al llarg del curs. En les sessions amb les famílies es dona la benvinguda, hi ha un espai de joc (amb material molt cuidat i silenciós), un espai de pica-pica, etc. Es tracta de crear un espai de benestar per a les famílies. Els adults i els infants estan sempre junts. Les sessions duren 2h30 i les converses s'inicien a partir de les demandes de les famílies. El material, l'ambient i la mirada són molt importants. Les famílies es poden incorporar al llarg de la sessió.</p>
<p>Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)</p>	<p>L'Espai familiar Sant Martí té 3 activitats estables durant el curs escolar: "Benvingut nadó" (de 0 a 1 any), "Ludoteca amb família I" (de 1 a 2 anys) i "Ludoteca amb família II (de 2 a 3 anys)". Pel que fa a "Benvingut nadó", les famílies hi poden anar 1 dia a la setmana de 9h a 11h de dilluns a dijous. Hi ha 4 grups (de 10 a 15 famílies) que s'intenten organitzar en funció de les edats dels nadons. Es realitza una dinàmica de benvinguda, un espai d'intercanvi i alguna activitat amb nadons. Pel que fa a "Ludoteca amb família", les famílies hi van 2 dies a la setmana de 11h15 a 13h15. Es fa la benvinguda, joc lliure, activitats programades (opcionals), el comiat i de vegades l'espai cafè (on es separen les mares dels infants per tractar temes que vulguin parlar).</p>
<p>Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols</p>	<p>En el Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols s'oferia l'Espai nadó i l'Espai familiar. Els grups de l'espai nadó s'adreçaven a mares i nadons durant el primer any de vida (1 tarda/ setmana) mentre que els grups de l'espai familiar acollien mares/ pares i infants d'1 a 3 anys (2 tardes/ setmana). Al Centre 0-3 s'hi feien altres activitats molt diverses com "Aviat seré mare", un programa que posava en contacte les embarassades amb altres dones que ja tenien un nadó de 6 mesos. La dona embarassada anava a casa de l'altra mare, xerraven i compartien l'experiència. Hi havia també el projecte de fer "bancs del temps" de cura d'infants, però aquest aspecte no es va acabar implementant.</p>

Repte 11: Impulsar trobades d'un grup estable de famílies ("comunitat de criança") al voltant d'un interès comú.

<p>Escoles de</p>	<p>L'equip d'atenció primerenca de Menorca ha potenciat l'aflorament</p>
--------------------------	--

<p>Menorca</p>	<p>d'espais familiars, treballant amb col·lectius de mares i pares. Per exemple, discutint sobre el fons de contes que s'utilitza a les escoles, fent propostes per adquirir contes des de les biblioteques i fent formació conjunta en aquest àmbit amb els bibliotecaris. Així, s'ha creat un moviment cultural al voltant de la narració i la literatura (100-120 famílies agrupades treballant amb les biblioteques i les escoles). La literatura és l'excusa per crear una "comunitat de criança" al voltant d'un interès compartit. La música és un altre nucli d'interès. S'ha fet un acord amb les escoles de música per que ofereixin concerts amb un escenari i un ritual diferent a l'habitual, que sigui atractiu pels infants. Les activitats obren abans i així les famílies poden interactuar. També s'ha creat un grup/ comunitat per aprendre cançons infantils i es fan excursions els diumenges, triant itineraris aptes per a infants, amb 20-30 famílies. Les activitats pràcticament s'autofinancen (es donen subvencions de 40 euros per sessió a entitats ciutadanes). Les famílies poden "tastar" quin col·lectiu els hi agrada més, per la temàtica o les connexions que tenen amb els altres pares i mares, fins que troben el seu col·lectiu. A més, s'ha creat un grup de pares i mares separats arrel de detectar aquesta necessitat.</p> <p>Totes aquestes activitats al voltant de la música, la literatura, etc., tenen lloc en les pròpies escoles, habitualment en la sala de psicomotricitat que té un accés directe i no cal passar per les altres aules. Les famílies que participen en les activitats no tenen per què portar els seus fills en aquella escola en concret, les activitats funcionen en base als interessos. Inclús en alguns casos es prioritzen famílies amb fills no escolaritzats. Els cursos de massatge infantil que es fan a les escoles, en horari de matí i de tarda, consten de diferents sessions i solen ser el punt de partida per participar més endavant en els grups/ comunitats d'interès. Cada 15 dies, aproximadament, es fan tallers amb famílies partint d'un tema decidit entre tots, fent una llista prèvia d'interessos. Hi ha també un programa de formació de mestres sobre diversificació sexual i igualtat de gènere a les escoles, on estan convidades les famílies. A més, s'obren els patis de les escoles, 1 o 2 tardes a la setmana, amb una persona vigilant. No es fa una gestió pròpia del pati obert, es busquen complicitats amb la comunitat. Sempre es tracta de liderar i buscar aliances.</p>
<p>Servei Preinfant d'ABD</p>	<p>ABD fa l'activitat "Més que roba" 2 cops al mes per reutilitzar la roba de nadó ja feta servir, i s'aprofita aquest intercanvi per fer un taller coparticipat. Les mares se senten millor amb una causa/ acció a fer juntes i no tant focalitzant-se en les seves dificultats.</p>

Repte 12: Realitzar activitats en col·laboració amb altres serveis i potenciar l'obertura de l'espai i la relació amb l'exterior, fent activitats dins i fora dels espais familiars.

<p>Espai Familiar</p>	<p>En l'Espai Familiar Raval es produeix un ric intercanvi entre l'escola bressol i l'espai familiar. Concretament, es van iniciar les trobades "Fem</p>
------------------------------	--

Raval (IMEB)	tribu" arrel de la demanda d'un grup de famílies de l'escola bressol. A l'AFA de l'escola bressol ja es fan xerrades amb determinats professionals, i a l'espai familiar les famílies volen compartir les seves vivències de criança. A més, el divendres no es fa atenció a les famílies ja que es potencia la funció social de relació amb l'exterior; és a dir, trobar-se amb pediatria, serveis socials o altres recursos de l'entorn. També es reben moltes visites (ex. grups de criança) i divendres al matí s'obre l'espai a altres infants del districte.
Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)	En l'Espai familiar Sant Martí els divendres es fan xerrades formatives obertes de 10h a 12h (ex. pediatre, infermera) i té lloc el grup de mares adolescents. També es realitzen 4 tallers al trimestre amb professionals experts (ex. psicomotricitat, dansa amb nadons).
Centres Paidós de Caritas	En el Paidós de Roquetes hi ha un espai per a nadons obert els dijous al matí i poden venir veïns o famílies que es coneixen de l'escola o des de l'ambulatori, etc. L'objectiu és de caire comunitari, d'un espai obert, i també s'entra en contacte amb la xarxa i els recursos de l'entorn.
Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols	En el Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols es va organitzar una "Escola de pares i mares". Es portaven conferenciants d'interès, es feien cursos i debats. Trimestralment es feien cursos de massatge infantil, de reflexologia podal. Les xerrades versaven sobre lactància, malalties, primers auxilis, etc. Els pediatres i les infermeres de pediatria hi col·laboraven. També s'oferia l'Espai de joc. Era un servei similar a l'Espai familiar, però que no requeria el compromís d'assistència i de formar part d'un grup. Es proposaven activitats pròpies de l'escola bressol als infants que hi assistien acompanyats dels pares. S'oferia 3 tardes a la setmana. L'assistència era lliure. Estava conduït per una educadora de l'escola bressol, que feia propostes de joc als infants, i per 1 psicòleg (home) que restava més a disposició de les famílies, de forma més individualitzada.

Repte 13: Realitzar un acompanyament especialment dirigit a les famílies en situació de risc greu.

Servei Preinfant d'ABD	ABD ofereix el servei Preinfant dirigit a les famílies en situació de risc greu (mares adolescents, immigrades, amb situació d'alta vulnerabilitat psicosocial, amb problemes de dependències, etc.) en els primers moments de la criança. Es tracta d'un suport individual (a través d'una figura de referència) per famílies que difícilment s'adaptaran a uns determinats dies i hores. La intervenció comença des de l'embaràs i es tracta de fer un acompanyament psicosocial fins els 3 anys de vida de l'infant. La intervenció, que es realitza on es consideri més eficaç, té 3 focus: la vinculació emocional, els hàbits i les pautes de criança, i l'activació de la xarxa i les competències socials. La persona de referència també pot estar disponible per telèfon. És important sostenir
-------------------------------	---

	<p>les mares que utilitzen recursos com l'espai familiar per a que mantinguin la seva assistència. En funció de l'accés d'aquestes famílies a l'escola bressol o altres recursos, ABD es va retirant progressivament de l'acompanyament ja que no es volen reproduir els recursos existents. S'atenen a unes 70-100 famílies a l'any. ABD també ha habilitat una pàgina web on es poden fer consultes i es poden trobar notícies i fòrums (aquesta eina facilita l'accés a les mares adolescents). Un grup de mares del servei Preinfant fan d'assessores a la pàgina web.</p>
<p>Espai matern infantil Eixample d'Intress</p>	<p>S'ofereix un espai de matins per a les famílies en situació de risc. Les famílies fan un pla de treball amb els serveis socials i tenen el compromís d'anar a l'espai matern infantil durant un curs. Hi van tots els dies de la setmana (excepte els divendres) i les 10 famílies (sols hi ha un grup) hi assisteixen conjuntament, sense diferenciar les edats dels infants 0-3. Es treballa el vincle mare-fill i el grup d'iguals, així com les competències parentals i els hàbits d'higiene, alimentació i rutina. En l'espai també es proporciona un servei psicològic per fer teràpies de forma individual o en grup. Un cop les famílies acaben el curs se les acompanya a fer la inscripció en les escoles bressol i durant el següent curs poden assistir a les trobades festives (ex. Nadal) o tallers amb formadors externs (ex. amb pediatres o infermeres del barri). Els divendres hi ha la possibilitat d'un espai de guarda per si la mare vol fer gestions i durant un màxim de 4 hores.</p>
<p>Centres Paidós de Caritas</p>	<p>En el centre Paidós s'acullen de 15 a 25 famílies (el que pot arribar a ser un total de 90 persones ja que s'inclouen diferents membres del sistema familiar), amb al menys un infant de 0 a 6 anys. Es tracta de famílies derivades en situacions de dificultat (ex. viuen en un pis ocupat, estan a l'atur) i en cert moment d'estar disposades a fer canvis. Hi ha espais grupals i individualitzats. Hi ha també molta feina d'acompanyament (al metge, a un judici, a l'escola, al domicili, etc.). Al migdia es fa un àpat per potenciar l'espai de relació. Es fan activitats com "cosir i cuinar". Es tracta de fer-ho junts, d'aprendre experimentant. Els divendres es potencia la dimensió comunitària, tipus centre cívic, per afavorir la relació i el grup. També hi ha espai de ioga, espai per pares i mares sense nens, etc. Es tracta d'un programa voluntari on és molt important el rol actiu de la família, que vulgui venir.</p>

Horaris

De cara a donar resposta a la diversitat de necessitats familiars, **resulta imprescindible flexibilitzar els horaris dels espais familiars, obrint per exemple matí i tarda**. En aquesta línia, pot resultar útil també afavorir la tria de dies en què les famílies volen assistir a l'espai familiar (aspecte que facilita el compromís), intentant mantenir l'objectiu de generar grups estables de famílies. Per exemple, les famílies en situació de risc podrien necessitar anar a l'espai familiar més d'un dia o dos a la setmana, de la mateixa manera que altres famílies

podrien requerir una assistència menys freqüent a la proposada actualment, sempre tenint en compte les necessitats dels infants.

És important que els espais familiars, tot i tenir uns criteris comuns que defineixen els trets d'un model únic, tinguin característiques diferents en funció del territori on estan ubicats. En cada barri i districte les necessitats i perfil de les famílies poden determinar optar per uns horaris o uns altres, o inclús per potenciar les activitats en determinats períodes de l'any.

Repte 14: Flexibilitzar els horaris i dies d'atenció, tenint en compte les necessitats dels infants i les seves famílies i generant un model divers en funció de les característiques del territori.

<p>Espais materno-infantils de Caritas</p>	<p>En la reflexió sobre l'evolució que han de tenir els espais materno-infantils de Caritas, un altre aspecte diferent del model actual que es vol impulsar és la possibilitat de triar quants dies es vol fer ús del servei. Fins ara cal fer-ne ús de dilluns a divendres, 5 dies a la setmana, 3 hores al dia. Es tracta de flexibilitzar el servei i també d'oferir més places. La tria dels dies d'ús hauria de ser una opció personal. Cal generar opcions amb compromís, més que amb obligacions. Es passaria d'un grup de 8 dones amb els seus fills a un grup de 16 famílies que escollirien els dies que fan ús del servei, mantenint el curs anual i l'horari de matins (màxim 8-10 famílies al dia). Les famílies podrien triar els dies i les activitats (ex. nutrició, xerrada psicològica).</p>
<p>Centres Paidós de Caritas</p>	<p>El Paidós de Ciutat Vella té espais familiars de matí i de tarda. Es van generant espais en funció de les necessitats dels diferents membres de la família (per exemple, es va detectar la necessitat de fer un grup d'adolescents). Trimestralment es planifiquen els grups i els espais. Paidós és un projecte de prevenció centrat en la criança que dura 2 anys. Es fa un pla de treball familiar individualitzat, tenint en compte la situació de cada família i proposant un itinerari. Es fa una proposta adaptada de participar 3 dies a la setmana. Els professionals fan atenció de dilluns a divendres de 9h a 20h, però també estan disponibles per telèfon o whatsapp. El centre tanca a l'agost.</p>
<p>Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)</p>	<p>A l'Espai familiar Sant Martí les famílies demanen obrir al juliol i que hi hagin també horaris de tarda per les mares que treballen. Cal ser imaginatius amb la potencialitat que tenen els espais familiars, que en un futur podrien oferir serveis diversos per acollir famílies amb el suport d'una educadora, per exemple a les tardes.</p>
<p>Escoletes de Menorca</p>	<p>A Menorca es va diversificar l'oferta de les escoletes, on també tenen lloc els espais familiars. Per exemple, tenint en compte que molta gent treballa a l'estiu, hi ha escoles que obren durant el mes d'agost. Els horaris, a més, poden ser diversos (ex. 8h-15h, 8-13h i 15h-18h, etc.).</p>

	Per modificar els horaris cal partir d'un estudi de necessitats, ja que no són les mateixes a Ciutat Vella o Sarrià, per exemple. Cal un model flexible (no un model uniforme), basat en un estudi de necessitats i tenint en compte les característiques del territori. Cal ser creatius, començar amb plans pilot, incentivar els professionals.
--	--

Circuits de derivació i accés - Acompanyament de les famílies

La derivació i acompanyament de les famílies són aspectes fonamentals pels espais familiars i per assegurar que oferta i demanda vagin de la ma, especialment si es vol desenvolupar una política d'expansió dels espais familiars. En aquest sentit, és imprescindible **potenciar el treball en xarxa amb els recursos del territori dirigits a la petita infància (serveis socials, educació, salut, etc.), per tal que les famílies coneguin els serveis que ofereixen els espais familiars i es realitzin bones derivacions, tot assegurant l'acompanyament de les famílies més enllà de la derivació.**

A més, davant de la manca de coneixement dels espais familiars (per part de les famílies i dels professionals) en comparació amb altres serveis, com poden ser les escoles bressol, resultaria molt útil **proporcionar informació o un mapa amb tots els espais familiars de la ciutat, les seves característiques, els serveis que ofereixen i els horaris que tenen.**

En la línia de potenciar la difusió dels espais familiars, també resultaria d'utilitat **contactar amb les famílies que acaben de tenir un fill/a per explicar la diversitat de serveis a la que es poden acollir**, dins dels quals es troben els espais familiars. Es tractaria d'unificar la informació dirigida a la petita infància i proporcionar-la a les famílies en un moment clau que els hi pot resultar d'especial interès (evitant que les famílies s'hagin de dirigir a preguntar a diferents serveis).

Especialment caldria **fer un esforç per derivar les famílies en risc vers els espais familiars municipals, coordinant-se amb altres recursos i també fent formació i capaciació d'altres serveis** per treballar amb aquest perfil de famílies i saber-les acompanyar.

Repte 15: Fer treball en xarxa i coordinar-se millor amb als recursos (serveis socials, educació, salut) dirigits a la petita infància que poden derivar a les famílies vers els espais familiars.

Serveis de Caritas	Caritas té un treballador social de territori i la seva funció bàsica és la presència en la comunitat, treballant amb els diferents agents (per exemple: ambulatoris, pediatres, escoles) que ajuden a fer la derivació
---------------------------	---

	cap els serveis especialitzats.
Espais Familiars de l'IMEB i Drets Socials	Es detecta la necessitat de que els recursos dirigits a la petita infància estiguin més coordinats, a nivell dels Districtes i l'IMEB/ Serveis Socials. També és important la col·laboració amb els CAPs, ja que actualment no hi ha molta coordinació i depèn del "voluntarisme" dels CAPs. A través dels grups de postpart es podria oferir informació sobre altres serveis com els espais familiars.
Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)	A Sant Martí hi ha la Xarxa 0-3 (escoles bressol, espais familiars, CDIAPs, pediatres, serveis socials) amb trobades trimestrals, tot i que es tracta d'una xarxa molt promoguda des de l'escola bressol amb menys protagonisme dels espais familiars.

Repte 16: Proporcionar informació/ un mapa a les famílies i professionals per conèixer els diferents espais familiars de la ciutat, quins serveis i quins horaris tenen.

Espais Familiars de l'IMEB i Drets Socials	Des dels professionals dels espais familiars es detecta la importància de proporcionar millor informació sobre el mapa d'espais familiars de la ciutat.
---	---

Repte 17: Contactar amb totes les famílies que acaben de tenir un fill per explicar els serveis als quals es poden acollir.

Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols	A Sant Feliu de Guíxols, el programa "Benvingut nadó" s'adreçava a les famílies que acabaven de tenir un fill. L'alcalde enviava una carta de benvinguda i un professional de l'espai nadó (psicòloga) contactava per telèfon amb la família, es presentava i proposava visitar la família. S'aprofitava per donar a conèixer els diferents serveis (espai nadó, espai familiar, mainaderes, etc.) i s'informava sobre els serveis socials i la normativa laboral. Es va elaborar una guia informativa. També s'atenien els dubtes i es detectaven necessitats.
--	---

Repte 18: Fer un esforç addicional per atreure famílies en situació de risc, fent formació a altres serveis.

Escoles de Menorca	A Menorca es considera important avançar en la capacitat de diferents serveis per que tinguin en compte les necessitats dels infants i les famílies (s'ha detectat que els serveis socials no tenen formació específica en infància). A més, en el segon any de vida de l'infant es van a visitar les famílies a casa seva per tal d'insistir en la seva escolarització. També tenen un espai de formació permanent pels mestres interessats en abordar situacions problemàtiques, i es
---------------------------	---

	conviden els professionals dels serveis socials tot i que hi ha dificultats per que hi assisteixin.
Espai Familiar Raval (IMEB)	En l'Espai familiar Raval s'ofereix el programa "Ja tenim un fill" 1 dia a la setmana per la tarda per a 12 famílies amb infants fins els 9-10 mesos d'edat. Hi ha llista d'espera (es tracta de l'únic "Ja tenim un fill" a Ciutat Vella) i les famílies derivades són prioritàries (tenen 4/5 places).

Professionals

Els professionals són un dels factors clau pel bon funcionament dels espais familiars, aspecte que fa que sigui molt rellevant **mantenir un nombre i perfil adequat de professionals, a la vegada que és important preveure el temps suficient de preparació, coordinació i treball en equip**. Per tal de realitzar bones intervencions amb les famílies, aquestes s'han de preparar i avaluar per plantejar l'estratègia a seguir en les següents trobades. A la vegada, cal temps també per coordinar-se amb altres professionals de l'entorn. En conclusió, aquests espais intermitjos de trobada entre professionals són imprescindibles per a que les intervencions amb les famílies siguin satisfactòries.

Un repte que actualment no s'està abordant és el de **generar un espai de coordinació i intercanvi de coneixements i recursos entre tots els espais familiars municipals**. Tot i que sí que existeix aquest espai de trobada entre els espais familiars gestionats per l'IMEB, no s'inclouen en aquest espai els espais familiars gestionats per Drets Socials o els districtes. Seria molt enriquidor, tot i les diverses característiques dels espais familiars municipals, compartir metodologies i experiències, aspectes que funcionen bé i que no funcionen, tot aprenent els uns dels altres a favor d'uns objectius comuns.

A més, també seria interessant **reflexionar sobre la incorporació de professionals externs (ex. de l'àmbit de la salut o de serveis socials) de forma periòdica**, per tal d'atendre les necessitats de les famílies que no poden ser cobertes pels propis professionals dels espais familiars.

Repte 19: Mantenir un nombre adequat de professionals, amb temps per a la intervenció i també per a la coordinació i el treball en equip.

Espai Familiar Raval (IMEB)	En l'Espai Familiar Raval hi ha 3 professionals acompanyant les famílies, un model d'orientació psicoanalítica inspirat en França on també hi havia 3 persones. Els professionals provenen del camp de l'educació i han d'haver treballat al menys 5 anys en una escola bressol. Es tracta d'un treball força diferent al de l'escola bressol, en què les protagonistes són les famílies. Prèviament a l'arribada de les famílies, els educadors tenen una estona per preparar-se i després també tenen una estona de treball en equip. El temps de coordinació entre professionals és molt important pel bon funcionament de l'espai. Cal fer intervencions impecables ja que es tracta amb situacions de molta
------------------------------------	--

	fragilitat.
Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)	En l'Espai familiar Sant Martí hi ha 1 tècnica infantil i 2 educadores (una de les educadores és la coordinadora de l'espai familiar). La tècnica sempre està acompanyada d'una de les educadores.
Espais materno-infantils de Caritas	En els espais materno-infantils de Caritas, actualment hi ha 1 educador/a (30 hores) i 1 treballador/a familiar (25 hores). En un futur es preveu ampliar l'equip amb voluntaris de l'entorn, de proximitat. També hi ha 1 psicòleg/a 2/3 hores a la setmana.
Espai materno infantil Eixample d'Intress	A l'espai materno infantil Eixample es compta amb 1 coordinadora, 1 educadora i 1 treballadora social. Els divendres no es fa atenció, es fa treball intern amb l'equip professional i s'aprofita també per fer trobades de coordinació amb diferents serveis.
Centres Paidós de Caritas	Cada centre Paidós (a Barcelona n'hi ha 3) té 5 professionals: la directora (educadora social), un educador home i una educadora dona, la treballadora familiar i la psicòloga. Es fa una reunió d'equip un cop per setmana. Hi ha 1 persona que fa l'acompanyament dels diferents centres. L'atenció es centra en generar espais de criança basats en l'educació lliure (es lliga el món social amb l'educació lliure). Els professionals han de "sortir" dels llocs professionals fixats, crear equip, compartir amb els altres professionals i trencar rigideses. Crear equip entre els professionals és molt important. No tot són hores de presència i treball directe amb les famílies, cal fer bones reunions d'equip per a la intervenció educativa. El 50% del finançament de Paidós prové de l'Ajuntament i l'altre 50% de Caritas.
Centre 0-3 de Sant Feliu de Guíxols	A Sant Feliu de Guíxols els grups van començar a ser conduïts per 2 educadores infantils que al matí eren tutores d'un grup d'escola bressol i que 2 tardes a la setmana compaginaven la seva feina principal amb els espais familiars. Més endavant es va veure la conveniència de contractar altres professionals que s'especialitzessin en els espais nadó i familiar, ja que la feina és molt diferent (a l'escola bressol es treballa amb activitats adreçades als infants mentre que als espais familiars la interacció amb les mares i els pares és fonamental). Des de llavors tant l'espai nadó com l'espai familiar van estar coordinats per un home i una dona, ambdós psicòlegs.

Repte 20: Generar un espai de coordinació i intercanvi de coneixements i recursos entre tots els espais familiars municipals.

Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)	Des de l'Espai familiar Sant Martí es considera enriquidor generar algun espai de coordinació i intercanvi entre espais familiars. Abans hi havia
--	---

Socials)	un espai de coordinació promogut per la Diputació que ja no existeix. També es fan trobades a través de l'APEFAC, però al ser a nivell de Catalunya hi ha moltes persones i la coordinació costa més que si es fes a nivell de Barcelona.
Espai Familiar Raval (IMEB)	A l'Espai familiar Raval es realitza una trobada mensual amb els altres espais familiars gestionats per l'IMEB i també tenen una persona que els fa formació i supervisió. És important la mirada de la seva feina per part d'algú de fora.

Repte 21: Reflexionar sobre la possible incorporació de professionals externs en els espais familiars de forma periòdica.

Espai Familiar Sant Martí (Drets Socials)	Es considera interessant incorporar altres professionals externs a l'espai familiar. Per exemple, un psicòleg del CDIAP o una llevadora que vinguin un dia a la setmana. De vegades hi ha casos als quals és difícil donar una resposta.
--	--

Espais

Tenir un espai físic adequat és un aspecte clau per a poder desenvolupar els objectius i serveis dels espais familiars, i encara més si es volen diversificar les activitats. Si volem proposar espais grupals però també espais més individualitzats, cal fer aquesta previsió. Si es volen treballar hàbits d'higiene o d'alimentació necessitem el material adequat. Si es volen realitzar activitats amb els infants i les seves famílies i combinar-les amb tertúlies on pares i mares expressin els seus dubtes mentre poden veure els seus fills i filles jugant, s'han de preveure aquests espais. En definitiva, l'espai físic dels espais familiars ha d'estar pensat per les diferents necessitats a les quals volen donar resposta.

Repte 22: Mantenir un espai físic adequat, amb espais i material idoni per les diferents tipologies d'activitats que es proposen.

Serveis d'ABD	Es considera que l'espai físic és molt important, i no tots els espais familiars estan ben pensats en aquest sentit. És important el joc simbòlic, deixar fer, etc. Hi ha d'haver moments/ espais pensats pels infants, altres per treballar competències, etc. I cal atendre la diversitat, potenciant les competències de cada persona.
----------------------	---

6. Conclusions

Des del sorgiment dels espais familiars municipals als anys 90 a Catalunya i, concretament, a Barcelona al 1991 a la Zona Franca, s'han anat realitzant aprenentatges basats en l'experiència (tant dels espais familiars de diferents municipis com dels materno-infantils i altres serveis d'iniciativa social). Aquests aprenentatges ens porten a tres conclusions clau que caldria tenir en compte al dissenyar futurs models d'espais familiars que, a la vegada, també hauran d'anar evolucionant tenint en compte els avenços socials i, molt especialment, de les famílies i els infants.

Diversificació de les necessitats de les famílies i els infants

En primer lloc, les pròpies necessitats de les famílies evolucionen i ens fan replantejar com podríem adaptar millor els espais familiars a les noves característiques. Les estructures familiars són cada cop més diverses, tant pel que fa a la composició dels seus membres, com a les diferències d'origen cultural, socioeconòmic i la tendència d'incorporació de nous valors com l'equitat de gènere. Les seves preferències també són més diverses en relació als dispositius o serveis que decideixen utilitzar per a la criança (dins d'unes possibilitats sovint limitades pel que fa a la xarxa pública de serveis que, tot i que va en augment tant en quantitat com en qualitat, encara té molt camí per recórrer).

Així doncs, els espais familiars són dispositius molt adequats per oferir una pluralitat d'opcions a les famílies en relació als serveis de suport a la criança, per famílies que no tenen els infants escolaritzats i cada cop més també per aquelles famílies que sí que els tenen. Els espais familiars han d'absorbir i donar resposta a aquesta pluralitat de necessitats, tot innovant en serveis i activitats que inicialment no s'havien plantejat, i esdevenint serveis cada cop més flexibles per facilitar el nivell de compromís per part de les famílies.

Integració de mirades diferents: educació, serveis socials i salut

En segon lloc, quan ens preguntem sobre el disseny d'un futur model d'espais familiars, veiem que resulta clau i molt enriquidor incloure en aquest model perspectives diferents, provinents dels àmbits de l'educació, els serveis socials i la salut. Aquestes mirades ens ajuden a pensar en una aproximació més integral de les necessitats familiars, incorporant en els espais familiars, per exemple, elements que facilitin l'atracció de famílies en situació de risc, inclòs el risc sever. Hi ha formes de treballar amb aquest perfil de famílies (que aprenem dels dispositius d'iniciativa social específicament pensats per a aquests col·lectius), que podrien integrar-se en els espais familiars municipals, més habituats a treballar amb famílies en general o en situació de risc moderat.

Importància del treball en xarxa entre professionals

En tercer lloc, i molt relacionat amb el punt anterior, la integració de diferents perspectives també ens porta a la importància del treball en xarxa de diferents professionals, ja sigui incorporant aquests professionals en els propis espais familiars (com per exemple les llevadores o els pediatres, com aprenem dels espais familiars d'alguns municipis que s'ubiquen en centres integrals 0-3) o bé realitzant un treball en xarxa efectiu i coordinat que faciliti que els espais familiars estiguin ben connectats amb els recursos de l'entorn (escoles bressol, centres d'atenció primària, serveis socials, etc.). D'aquesta manera, les famílies no han de recórrer als diferents serveis que necessiten de forma segmentada, sinó que els espais familiars poden ser centres de referència per a una etapa vital, des de l'embaràs fins a la criança de fills i filles fins als 3 anys de vida.

Disseny d'un model arrelat a les singularitats de cada territori

En definitiva, necessitem una xarxa d'espais familiars que estigui ben dotada i que evolucioni, sense perdre la seva essència (ser espais d'intercanvi i aprenentatge mutu, on compartir coneixements i experiències en relació a la criança), tot aprenent de diferents experiències de referència i incorporant perspectives de l'àmbit social, de la salut i de l'educació, per tal de copsar aquest suport integral que requereixen els infants i les seves famílies. Evidentment, no es tracta de crear un model integral únic, sinó que és important que, com passa en l'actualitat, els espais familiars incorporin singularitats per arrelar-se bé a les necessitats de cada territori. A la vegada, també necessitem fer pedagogia per tenir una xarxa d'espais familiars a Barcelona que sigui àmpliament coneguda per les famílies, esdevenint un servei essencial tal i com ho són avui en dia les escoles bressol municipals.

7. Referències bibliogràfiques

- Ajuntament de Barcelona. *Els espais familiars de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona*. Barcelona, 2017.
- Ajuntament de Barcelona. *Pla funcional dels espais familiars*. Barcelona, 2010.
- Ajuntament de Barcelona. *Espais familiars als districtes. Document de treball*. Barcelona, 2017.
- Ajuntament de Barcelona. *L'Ajuntament actualitzarà els serveis socioeducatius de la ciutat per als infants d'entre 0 i 3 anys. Nota de premsa*. Barcelona, 2017.
- Ajuntament de Barcelona. *Mesura de Govern per una Democratització de la Cura 2017-2020*. Barcelona, 2017.
- Arnaiz, V. *Les escoletes de Menorca. I ara què? Educació infantil i polítiques d'infància*. Anuari de l'Educació de les Illes Balears. 2014.
- Blasco, J. *De l'escola bressol a les polítiques per a la petita infància*. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 2016.
- De Febrer, V. *Més enllà de l'escola bressol: el "centre 0-3 anys" de l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols. Un model integral d'atenció socio-educativa a la petita infància (0-3 anys) i de suport a la família. Grup de treball per implantar polítiques de suport a les famílies*. Diputació de Barcelona. 2006.
- Diputació de Barcelona. *Els espais familiars de petita infància (0-3 anys). Prexarxa d'espais familiars de petita infància*. Barcelona, 2006.
- Generalitat de Catalunya. *Serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants en situació de risc i les seves famílies. Línies generals d'un nou model de serveis*. Barcelona, 2016.
- González S., Maceira P., Sánchez-Gelabert A., Sintés E. i Truño M. *Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat*. Institut Infància i Adolescència de Barcelona. Barcelona, 2017.

Institut Infància i Adolescència de Barcelona

Qui som?

Som un instrument públic dedicat al coneixement per **acompanyar l'administració local** en el seu paper de **garantia dels drets** d'infants i adolescents i en la **transformació de la ciutat** perquè sigui apropiada per viure-hi la infància i l'adolescència.

Som un pont entre el **coneixement** i la **política pública** per millorar les vides de les nenes, nens, nois i noies, aportant perspectiva de drets, comptant amb els seus punts de vista propis i buscant millores concretes en les polítiques locals.

Som un consorci adscrit a l'**Ajuntament de Barcelona** i integrat també per la Diputació de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, i treballem en l'àmbit de **Barcelona ciutat, àrea metropolitana i província**.

Què fem?

1. **Contribuïm a millorar les polítiques locals per fer avançar els drets de la infància i l'adolescència**

Impulsem i aportem perspectiva d'infància i coneixement en espais de treball de l'administració local per tal de millorar polítiques locals i acompanyar canvis concrets en les vides dels infants i adolescents.

2. **Generem coneixement vinculat a l'agenda pública**

Investiguem sobre les vides d'infants i adolescents i les polítiques locals que els afecten, realitzant diagnòsics, avaluacions i propostes; per aportar evidències a partir d'experiències concretes i de prospectiva.

3. **Enriquim el debat social compartint coneixement**

Nodrim els debats socials actuals aportant enfocament de drets de la infància, compartint dades, relats, anàlisis i coneixements, tant propis com generats per altres institucions.

institut
infància i
adolescència

*Fem avançar els drets
generant coneixement
per millorar polítiques locals*

T 93 467 54 27
Twitter: @InstInfancia
InstitutInfancia.cat
